

Ольга Плетка

ГЕНДЕРНА ЧУТЛИВІСТЬ В ОСВІТІ: УПРАВЛІНСЬКИЙ АСПЕКТ

Методичні рекомендації для керівників закладів освіти

Київ, 2023

УДК 316,6+159.9+37.04+376

ББК П 88.5

Рекомендовано до друку Вченою радою Інституту соціальної та політичної психології НАПН України (протокол №__ від _____ 2023 року)

Рецензенти:

Бевз Галина Михайлівна, доктор психологічних наук;

Найдьорова Ганна Олександрівна, кандидат психологічних наук;

....., кандидат психологічних наук

Плетка О. Т.

Гендерна чутливість в освіті: управлінський аспект: методичні рекомендації /
О. Т. Плетка. – К.: ІСПП НАПН України, 2023. – 25 с.

ISBN 978-617-8352-11-0

Гендерна чутливість в освіті – важлива ланка формування здорового колективу та розвитку гендерної рівноваги у всіх сферах соціального життя. Трансформаційні процеси, що відбуваються у світі, сприяють створенню толерантного суспільства, заснованого на рівних правах жінок та чоловіків. Такі зміни поглядів -

Методичні рекомендації стануть у нагоді керівникам освітніх закладів всіх рівнів, управлінцям міністерства освіти і науки України, співпрацівникам Національної академії педагогічних наук України, викладачам закладів вищої освіти, фахівцям у сфері гендерної психології, соціальних психологів, управлінців, що опікуються питаннями гендерної рівноваги у суспільстві та всім зацікавленим читачам.

УДК 316,6+159.9+37.04+376

ББК П 88.5

© Інститут соціальної та політичної психології НАПН України, 2023

Плетка О., 2023

ISBN 978-617-8352-11-0

ЗМІСТ

ЗМІСТ.....	3
ПЕРЕДМОВА.....	4
РОЗДІЛ 1. ГЕНДЕРНА РІВНОВАГА В ОСВІТІ ЯК ЧИННИК.....	6
РОЗДІЛ 2. НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ.....	9
РОЗДІЛ 3. ПРАКТИЧНЕ ВТІЛЕННЯ ІДЕЇ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОВАЖНОСТІ В УМОВАХ ОСВІТНІХ ЗАКЛАДІВ.....	10
ПІСЛЯМОВА.....	13
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	14

ПЕРЕДМОВА

Гендер... слово яке прийшло в нашу мову й культуру як ознака диференціації статі та її поведінкового прояву. Окреслимо коло понять, пов'язаних з проблематикою гендеру. Біологічно існують дві статі, однак на психологічному рівні кожна людина може сприймати себе як представника любого обраного особистістю типу гендеру. Наразі виокремлено декілька десятків типів гендеру. Однак основними є цисгендер, тобто типовий чоловік чи жінка, коли особа є представником певної статі і так само себе сприймає; трансгендер, коли людина відчуває себе представником іншої статі, наприклад, чоловік вбачає в собі жінку і прагне нею стати і гендерквір або небінарний гендер, коли гендерна ідентичність не збігається з очікуваннями суспільства щодо її прояву відносно статі.

ВООЗ визначає гендер як соціальний конструкт, який описує жіночність (фемінність) чи мужність (маскулінність). С. Бем добавила андрогінність, яка позначає людину, в якій прояви жіночності чи мужності рівнозначні. Загалом розвиток наукової думки поступово змінював вектор уваги стосовно гендеру, що призвело до розвитку різних шкіл дослідження гендерної тематики. Спірними залишаються питання співвідношення гендеру й сексуальної орієнтації особи. Нагадаємо, що гендер про особистісний вибір та прояви (думки, почуття, поведінка), а сексуальна орієнтація про міжособистісну взаємодію. Ці сфери життя взаємопов'язані між собою, але не можуть бути тотожними.

Сучасний стан розвитку наукової думки щодо гендеру наголошує, що всі люди мають рівні права, обов'язки та можливості стосовно власного прояву. Зауважимо, що в світі безліч питань прояву гендерних упереджень, стереотипів, насилля сімейного та соціального по відношенню до представників іншого гендеру, стигматизації та інших негативних феноменів, які підтримують гендерну асиметрію в суспільстві. Україна встала на шлях гендерної рівноважності, створюючи нові закони, ратифікуючи міжнародні, які передбачають створення гендерної рівноваги в суспільстві.

Важливою ланкою побудови гендерно-чутливого суспільства, де дотримуються рівних прав та можливостей длялюбих типів гендеру є освітній простір. Методичні рекомендації присвячено формуванню певної гендерної культури в освітніх закладах та підтримці їх очільників на шляху розвитку гендерно чутливого освітнього середовища.

Ми наголошуємо, що гендерна чутливість в освіті спрямована на створення рівних можливостей та умов для учнів, студентів, викладачів обох статей. Мова йде про готовність освітніх закладів реагувати на різні потреби та інтереси чоловіків й жінок, які перебувають в освітньому просторі цих закладів. Забезпечення гендерної рівноваги в освіті дозволить створити гармонійне рівноправне суспільство, яке характеризується безпекою для будь якого гендера.

Методичні рекомендації стануть у нагоді керуючим освітніми закладами, викладачам та всім зацікавленим у створенні гендерно-чутливого суспільства, яке визнає різноманіття, поважає людину та надає можливість всебічного розвитку всім громадянам країни, не залежно від її гендеру.

Ось деякі аспекти гендерної чутливості в освіті:

1. **Рівні можливості:** Гендерна чутливість передбачає створення рівних можливостей для чоловіків і жінок у навчанні та розвитку. Це може включати заохочення обох гендерів обирати будь-які предмети чи спеціалізації без стереотипних обмежень.
2. **Свідоме усвідомлення стереотипів:** Освітні програми повинні допомагати усунути гендерні стереотипи та переконання, що можуть обмежувати вибір кар'єри чи діяльності для студентів.
3. **Системи підтримки:** Створення систем підтримки, які враховують гендерні особливості студентів. Це може включати гендерно-чутливі психологічні та консультативні служби.
4. **Гендерно-чутливе викладання:** Педагогічні методи та матеріали повинні бути адаптовані таким чином, щоб враховувати різницю в способах навчання і підходах чоловіків і жінок.
5. **Запобігання та боротьба з домаганнями:** Забезпечення безпеки та захисту від гендерного насильства та домагань у навчальному середовищі.
6. **Гендерно-чутлива інфраструктура:** Створення комфортного та безпечного середовища для всіх студентів, з урахуванням їхніх гендерних потреб.

7. **Інклюзивність:** Забезпечення відчуття належності та інклюзивності для студентів незалежно від їхньої гендерної ідентичності чи вираження.

РОЗДІЛ 1. ГЕНДЕРНА РІВНОВАГА В ОСВІТІ ЯК ЧИННИК

Починаючи з 80-х років минулого століття вчені, політики та суспільні діячі почали розвивати ідею гендерної рівноваги в суспільстві. Так, з'явилися квоти на участь жінок в політиці, стали підніматися питання сімейного насилля, були прийняті міжнародні закони щодо протидії експлуатації, торгівлі людьми, булінгу та проституції дітей та жінок. Також важливими стали питання створення безпечного життєвого простору. Рух хіпі заклав підґрунтя цим зрушенням.

Зауважимо, що освітній простір є тим середовищем, де народжується, розвивається та набуває сили багато суспільних ідей. І тому гендерна рівновага є ключовою для створення рівноправного суспільства. Опишемо важливість гендерної рівноваги крізь призму освітянського простору.

Дотримання гендерної рівноваги в освіті означає наявність рівних шансів для розвитку та освіти, *рівний доступ* до освітніх можливостей не залежно від Вашого гендеру. Сприяння *доланні стереотипів* та упереджень стосовно вибору професії, можливостей кар'єрного зростання (нівелювання так званої «скляної стелі»). Важливо також врахування гендерних особливостей кожної людини під час створення навчальних програм, підручників та таке інше, що стимулює рівноправний розвиток не залежно від статі. У зв'язку з тим, що освіта є ключовою у формуванні цінностей, уявлень, культури особистості, то важливо розвивати свідоме прийняття різноманіття та повагу до рівноправ'я. Також важливим є розвиток лідерських якостей при рівній можливості приймати рішення, впливати на події та вести за собою. Підтримка гендерно-чутливого освітнього середовища сприяє доланню любых форм дискримінації стосовно належності до певної статі чи гендеру.

Узагальнюючи, хочемо підкреслити основні завдання гендерної рівноваги в освіті:

- Рівні можливості та доступ до освітніх послуг;
- Розширення вибору кар'єри;
- Створення гендерно-чутливих навчальних матеріалів та методик;

- Виховання гендерно- чутливого покоління;
- Сприяння розвитку лідерських якостей;
- Боротьба з гендерними нерівностями в суспільстві.

Забезпечення гендерної рівноваги в освіті є необхідним елементом для створення справедливого і рівноправного суспільства. Воно сприяє інклюзивності, розвитку потенціалу кожної особи та побудові суспільства, яке поважає та підтримує всіх своїх учасників.

Гендерна чутливість управлінця закладом освіти є важливим аспектом для створення рівноправного та справедливого навчального середовища. Освітній керівник, будучи лідером, має визнавати гендерні аспекти та діяти так, щоб забезпечити рівні можливості для всіх учасників освітнього процесу. Ось кілька аспектів гендерної чутливості для управлінців освіти:

1. Розвиток політик рівноправ'я:

- Розробка та впровадження політик, спрямованих на забезпечення рівних можливостей для чоловіків і жінок у всіх аспектах освітнього процесу.

2. Гендерно-чутливий розподіл ресурсів:

- Спрямованість ресурсів (бюджету, персоналу, обладнання) так, щоб забезпечити однакові можливості для студентів та працівників незалежно від гендерної приналежності.

3. Створення гендерно-чутливого робочого середовища:

- Забезпечення безпечної та гендерно-чутливої робочої обстановки для всього персоналу.
- Усунення будь-якої форми гендерної дискримінації та насильства в робочому середовищі.

4. Розвиток гендерно-чутливих освітніх програм:

- Адаптація та впровадження навчальних програм, які враховують гендерні особливості та сприяють формуванню рівноправного світогляду.

5. Тренінги та розвиток персоналу:

- Проведення тренінгів для усього персоналу щодо гендерних питань та рівноправ'я.
- Сприяння розвитку лідерських якостей з урахуванням гендерних аспектів серед керівників та вчителів.

6. Підтримка гендерно-чутливих досліджень та аналізів:

- Залучення до досліджень та аналізів, що стосуються гендерних аспектів в освіті.
- Використання результатів досліджень для вдосконалення стратегій та політик управління.

7. Залучення гендерної спільноти:

- Взаємодія з гендерною спільнотою, враховуючи їхні потреби та думки у процесі прийняття рішень.
- Створення платформ для обговорення гендерних питань з усіма зацікавленими сторонами.

Гендерна чутливість управлінця закладом освіти допомагає створити відкрите та справедливе навчальне середовище, в якому кожен може розвиватися і досягати свого потенціалу, незалежно від статевих чи гендерних відмінностей. гендерна рівновага в закладах освіти

Гендерна рівновага в закладах освіти є ключовим аспектом створення справедливого та рівноправного навчального середовища. Це означає забезпечення рівних можливостей, доступу та участі для всіх осіб, незалежно від їхньої гендерної ідентичності чи вираження. Важливо розглядати різні аспекти освіти, включаючи вибір предметів, виховання, роботу персоналу та підтримку студентів. Ось кілька способів, якими можна сприяти гендерній рівновазі в освітніх закладах:

1. Рівний доступ до освіти:

- Забезпечення рівних можливостей для хлопців і дівчат в отриманні якісної освіти.
- Створення спеціальних програм та заходів для підтримки тих груп, які можуть зазнавати гендерної дискримінації.

2. Гендерно-чутливий навчальний план:

- Розробка навчальних програм, які враховують гендерні аспекти та висвітлюють різноманіття гендерних ролей та ідентичностей.
- Запровадження гендерно-чутливих матеріалів та прикладів у навчання.

3. Створення гендерно-чутливого середовища:

- Формування клімату поваги та рівноправ'я в закладі освіти.
- Проведення тренінгів для персоналу та студентів з питань гендерної чутливості та невідомого статевого вираження.

4. Рівні умови для працівників:

- Забезпечення рівних умов для розвитку кар'єри для чоловіків і жінок в освітньому персоналі.
- Боротьба з гендерною платньою дискримінацією та стереотипами в обранні професій.

5. Гендерно-чутлива підтримка студентів:

- Створення психологічних та консультативних служб, які враховують гендерні аспекти та надають підтримку для всіх студентів.
- Розробка програм підтримки для студентів, які можуть зазнавати гендерної дискримінації чи насильства.

6. Участь у гендерних ініціативах:

- Залучення до роботи гендерних комітетів та ініціатив, які сприяють рівноправ'ю та гендерній рівновазі.

- Активна участь у гендерних кампаніях та заходах для підвищення гендерної свідомості.

7. Залучення батьків та громади:

- Відкритий діалог з батьками та громадою щодо гендерних аспектів в навчальному процесі.
- Залучення родин до підтримки гендерної рівноваги в освіті.

Гендерна рівновага в закладах освіти важлива не лише для самого закладу, а й для суспільства в цілому. Забезпечення рівних можливостей для всіх осіб сприяє створенню гармонійного та справедливого суспільства.

РОЗДІЛ 2. НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ

Україна має ряд нормативно-правових актів, які спрямовані на забезпечення гендерної рівності в освітньому просторі. Ось деякі з них:

1. Конституція України:

- Стаття 24 Конституції України забезпечує рівні права та можливості для чоловіків і жінок у всіх сферах життя, включаючи освіту.

2. Закон України "Про освіту" (№ 2145-VIII від 05.09.2017):

- Стаття 6 цього закону закріплює рівні права та можливості для всіх осіб у сфері освіти без дискримінації, в тому числі за гендерними підставами.

3. Закон України "Про забезпечення рівних прав та можливостей чоловіків та жінок" (№ 2341-III від 05.04.2001):

- Цей закон забезпечує захист від дискримінації з будь-яких підстав, включаючи гендерні. Він визначає основні принципи рівності та рівних можливостей для чоловіків та жінок.

4. Наказ Міністерства освіти і науки України "Про затвердження Порядку реалізації принципів рівних прав та можливостей чоловіків та жінок у сфері освіти" (№ 804 від 27.07.2009):

- Цей наказ визначає порядок реалізації принципів рівних прав та можливостей чоловіків та жінок у сфері освіти, включаючи впровадження гендерно-чутливого підходу.

5. Стратегія реформування гендерного виховання в освіті на період до 2021 року (розпорядження Кабінету Міністрів України від 16.11.2016 р. № 1072-р):

- Ця стратегія передбачає реалізацію заходів з впровадження гендерного виховання в освіті з метою формування рівних прав і можливостей для чоловіків і жінок.

6. Державна програма з реалізації гендерної політики на період до 2020 року (розпорядження Кабінету Міністрів України від 09.03.2016 р. № 113-р):

- Програма визначає пріоритети та заходи з реалізації гендерної політики в різних сферах, включаючи освіту.

Ці нормативно-правові акти формують основи для захисту гендерних прав та забезпечення рівності в освітньому просторі України. Важливо, щоб заклади освіти дотримувались цих принципів і розробляли політики, спрямовані на впровадження гендерної рівності у всіх аспектах своєї діяльності.

РОЗДІЛ 3. ПРАКТИЧНЕ ВТІЛЕННЯ ІДЕЇ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОВАЖНОСТІ В УМОВАХ ОСВІТНІХ ЗАКЛАДІВ

Практичне втілення ідеї гендерної рівноважності в умовах освітніх закладів

Практичне втілення ідеї гендерної рівноваги в умовах освітніх закладів може включати різноманітні заходи та стратегії, спрямовані на створення рівних умов для чоловіків і жінок у навчанні та розвитку. Ось деякі конкретні кроки:

1. Гендерно-чутливий навчальний план:

- Розгляд та перегляд навчальних програм з урахуванням гендерних аспектів.
- Забезпечення представленості гендерної різноманітності у навчальних матеріалах та прикладах.

2. Тренінги для педагогічного персоналу:

- Організація тренінгів з гендерної чутливості для вчителів та адміністраторів.
- Стимулювання вчителів до використання гендерно-чутливих методів викладання.

3. Створення гендерно-чутливого середовища:

- Забезпечення студентам рівних можливостей участі у всіх аспектах навчального процесу.
- Формування гендерно-чутливого клімату, де кожен учасник відчуває себе поважним та рівноправним.

4. Підтримка гендерної рівності в спорті та мистецтві:

- Забезпечення рівних можливостей для чоловіків і жінок у спортивних та мистецьких заходах.
- Розвиток програм та команд, що сприяють рівноправ'ю у всіх аспектах студентського життя.

5. Підтримка студентських ініціатив:

- Заохочення створення гендерно-чутливих студентських груп та ініціатив.
- Фінансування та підтримка проєктів, спрямованих на підвищення гендерної свідомості серед студентів.

6. Моніторинг та оцінка:

- Проведення регулярних оцінок та аналізу відносин між статями серед студентів та персоналу.
- Впровадження механізмів звітності щодо досягнень у сфері гендерної рівності.

7. Співпраця з батьківськими групами:

- Залучення батьків до обговорення та впровадження гендерно-чутливих підходів.
- Організація інформаційних заходів для батьків щодо важливості гендерної рівності в освіті.

Ці кроки спрямовані на створення відкритого, рівноправного та гендерно-чутливого освітнього середовища, яке сприяє розвитку кожної особистості незалежно від її гендерної приналежності.

Створення гендерної рівноваги в закладах освіти - це процес, спрямований на забезпечення рівних можливостей, доступу та участі для чоловіків і жінок у всіх аспектах освітнього процесу. Ось кілька ключових стратегій для досягнення гендерної рівноваги в освіті:

1. Розвиток гендерно-чутливої політики:

- Розробка та впровадження політик, що спрямовані на гарантування рівних можливостей для чоловіків і жінок у всіх сферах освіти.
- Врахування гендерних аспектів у всіх аспектах управління закладом освіти, включаючи прийняття рішень, розподіл ресурсів і розробку політик.

2. Створення гендерно-чутливого навчального середовища:

- Забезпечення рівних можливостей для чоловіків і жінок у виборі предметів, спеціальностей та курсів.
- Врахування гендерних аспектів у підготовці і розробці навчальних матеріалів.

3. Формування гендерно-рівних команд:

- Сприяння створенню гендерно рівних команд серед викладацького складу та адміністративного персоналу.
- Розгляд відносин між статями при наймі та просуванні персоналу.

4. Тренінги та освітні програми:

- Проведення тренінгів для педагогічного персоналу з гендерних питань і рівноправ'я.
- Залучення вчителів і студентів до гендерно-чутливих освітніх програм.

5. Підтримка гендерно-чутливих досліджень:

- Сприяння виконанню досліджень та аналізу гендерних питань в освіті.
- Використання результатів досліджень для вдосконалення політик та стратегій управління.

6. Адаптація інфраструктури:

- Створення умов для життя і навчання, що враховують гендерні різниці, таких як гуртожитки, санітарні умови та інші інфраструктурні аспекти.

7. Гендерна прозорість та відкритість:

- Впровадження механізмів відкритості та прозорості в управління освітнім закладом.
- Забезпечення публічності інформації про гендерні питання та досягнення в галузі рівноправ'я.

8. Залучення батьків та громади:

- Залучення батьків до обговорення та впровадження гендерно-чутливих підходів в навчальному процесі.

- Розбудова партнерських відносин із громадою щодо гендерної рівності.

Створення гендерної рівноваги в освіті потребує системної та природної підтримки на різних рівнях управління, від шкільного адміністрування до національних освітніх влад. Важливо пам'ятати, що цей процес є динамічним і вимагає постійного вдосконалення та адаптації.

ПІСЛЯМОВА

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Наукове видання

Плетка Ольга Тарасівна

ГЕНДЕРНА ЧУТЛИВІСТЬ В ОСВІТІ: УПРАВЛІНСЬКИЙ АСПЕКТ

Методичні рекомендації для керівників закладів освіти

Редактор ...

Комп'ютерна верстка ...

Дизайн обкладинки ...

Формат 60x84/16. Умовн. др. арк. ...

Наклад 300 екз. Зам. №...

..

Видавець

04070, м. Київ, вул. Андріївська, 15, тел./факс (044)

E-mail:

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № ... від